

Общуване и всекидневни вестници. Българският опит

Гл. ас. д-р Тодор Г. Панайотов

Пролетна научна конференция

„Общуването – преди и сега“

18 и 19 май 2022 г., Нов български университет

Всекидневните вестници са най-трудното начинание в печатната журналистика и са определяни от гилдията като „тежката артилерия“ в пресата. Затова дори във водещите държави в журналистиката, като Германия, Франция, Англия и САЩ, между появата на първите периодични издания и излизането на първите всекидневни вестници разликата във времето е между над половин век и почти век и половина.

Българският периодичен печат се заражда близо два и половина века след началото на периодиката в Европа и света. Това изоставане се дължи на факта, че българите са принудени да живеят в изостаналата Османска империя и насилствено са откъснати от общото развитие на европейския континент. Началото е поставено през 1844 г. от Константин Фотинов, който в малоазийския град Смирна започва да издава редовно първото българско списание „Любословие“. Две години по-късно, в Лайпциг Иван Богоров основава първия български вестник „Български орел“. До Освобождението, в Румъния се появява и първият български всекидневник „Секидневний Новинар“ (1877 г.), редактиран от Павел Бобеков.

В модерната българска държава първите всекидневни вестници са наречени от изследователите „еднодневни всекидневници“, защото излизат много кратко. Те се появяват след Съединението и по време или след Сръбско-българската война, по време на държавната криза от 1886-1887 г. или малко след нея и се опитват да задоволят информационния глад на читателите по тези важни събития. Тези мимолетни всекидневници излизат в различни градове: Русе, Силистра, Видин, София.

Първият продължителен всекидневник е „Балканска зора“. Той излиза непрекъснато над четири години в Пловдив, от 1 март 1890 г. до 25 май 1894 г. Негов основател, редактор и стопанин е Харитон Геннадиев. На практика с този вестник се утвърждава нов вид периодичен печат в България. Вестникът е създаден като безпартиен информационен всекидневник, има разнообразно съдържание и разполага с подготвен редакционен екип. Затова вестник „Балканска зора“ е издържан технически, а също и в езиково и стилно отношение.

През 1897 г. „Български търговски вестник“ става всекидневник. Той излиза в София от 1893 г. Това издание е първият сериозен опит за създаване на голям информационен вестник в столицата. Негов основател, директор и стопанин е Бернард Кон, който е кореспондент на виенския вестник „Нойе фрайе Пресе“. „Български търговски вестник“ се списва по западноевропейски модел, печата се на български и немски език и се разпространява в България, Австро-Унгария и Германия. Като всекидневник излиза до своя край през 1918 г., като има само едно кратко прекъсване на тази периодичност по време на двете Балкански войни и малко след тях.

В края на XIX и началото на XX век се появяват и други всекидневни вестници, но голяма част от тях са сравнително кратковременни. Въпреки това те са свидетелство, че в България вече има читатели, които търсят новините всеки ден и, че в страната вече са налице предпоставките за появата на всекидневни издания за масова продажба.

В началото на XX век България бележи големи успехи в своето развитие. В производството се внедряват нови технологии и нови машини. Нараства производителността на труда и се увеличават доходите на населението. Икономическият подем, повишаването на жизнения стандарт и увеличаването на грамотността сред населението ще доведат до дълбоки промени в развитието на общуването и журналистиката в страната.

В началото на 20-ото столетие се извършва революционна промяна в развитието на българския печат. Тогава се появява професионалният журналист, започва индустриализацията на пресата, ражда се „вестникът на новината“, възниква масовият печат и се поставят основите на значими вестникарски

предприятия. Така се появява и утвърждава една нова индустрия, а неин център става столицата София. Най-известните представители на тази индустрия са Стоян Шангов, Георги Николов, Велчо Т. Велчев, Атанас Дамянов, които издават и списват най-големите всекидневни вестници в страната като „Вечерна поща“, „Дневник“, „Ден“ и „Утро“.

В началото на XX век се създават професионални организации на хората от вестникарския бизнес в България, а журналистиката е с нараснал обществен авторитет. Централните партийни органи също разширяват влиянието си в обществото, защото вече са ежедневници, защото подобряват своето списване, защото увеличават формата и тиража си. Най-големи по тираж са вестниците „Вечерна поща“, „Дневник“, „Ден“ и „Утро“. До Балканската война те достигат между пет и над двадесет хиляди копия еднократен тираж.

В периода на войните (1912-1918) много от българските всекидневни вестници спират да излизат, защото в армията са мобилизирани и на фронта са изпратени стотици журналисти, печатари и разпространители на ежедневната преса. Затова малко издания оцеляват. Водещите сред тях са всекидневниците „Мир“, „Дневник“ и „Утро“. Техните администрации изпращат безплатно част от своя тираж на фронта. Така аудиторията на тези вестници расте сред близо едномилionenната ни армия.

След края на Първата световна война (1918 г.) настъпват значителни промени в развитието на общуването и в българската журналистика. На мястото на спрените по време на войната вестници и списания се появяват много нови издания, партийният печат губи позиции за сметка на масовата журналистика и във възход е информационната и коментарната преса. Сред новите издания се открояват столичните всекидневни вестници „Зора“ и „Слово“. Разраства се и всекидневния печат в провинцията, като в Пловдив, Варна, Русе и Бургас излизат по два-три такива вестника. Разбира се, увеличаването броя на всекидневните вестници ще доведе до растеж на техните тиражи и потребители и в крайна сметка до промяна в общуването между преса и читатели.

За интереса към всекидневния печат допринася и увеличаването на грамотните хора в България. Рязкото нарастване на грамотността е фиксирана в

статистическите годишници на страната. Ако през 1887 г. те са били под 15 процента то през 1934 г. грамотни вече са над 68 процента.

Повишаването броя на грамотните хора в България и увеличаването на читателите на българската всекидневна преса впечатлява и чужденците. Един от тях е американският журналист Рубин Хенри Маркам. Той живее и работи цели двадесет години в България и добре познава българската действителност. През 1931 г. Маркам отпечатва в София, на английски език, книгата си „Запознайте се с България“. В книгата си Маркам пише следното за българските всекидневни вестници и техните читатели:

„Четиридесет всекидневника се издават редовно в България. Основните, разбира се, са тези издавани в столицата, които са 16 на брой. Пет са на пазара сутрин, един на обяд и 10 вечерта. Повечето съдържат четири големи страници и нямат много реклама, тъй като българите търгуват на много малък пазар и не обичат да разхищават пари за нищо, което ненужно ще се добави към разходите им. На практика единственият жълт вестник е „Утро“, който се издава сутрин и е най-четеното издание в страната. Най-добрият сутрешен вестник е „Зора“, от който дневно се продават по 50 000 копия. Той предлага добра информация, избягва най-разпространените сензации, съдържа отлични, стегнато написани уводни статии, държи на вестникарския морал, включва може би малко в повече вицове за тъщи и жени и се чете от всички сериозни хора в страната. Най-добрият вестник издаван на български език е „Мир“, който излиза вечер в 18 000 копия. Той е сериозен, обективен, консервативен, разбираем и пестелив. С голяма вероятност в Америка такъв вестник би фалирал много бързо и фактът, че той е един от малкото самоиздържащи се вестници в страната е всекидневна демонстрация на сериозността на българския народ и неговото желание за обективни факти и обогатяване на общата култура.

Повечето от вечерните вестници са партийни. На практика всички са субсидирани и не са така масово четени. Най-големият е „Демократически сговор“, който е всекидневник на правителството. „Слово“ е банкерският вестник и също представлява властимащата партия. „Знаме“ е вестникът на демократите, „Радикал“ този на радикалната партия, „Нация“, на социалистите и „Ехо“ на

скритите комунисти. Двата „Независимост”, идентични по формат и страстта на своите атаки, представляват двете крила на Либералната партия, а двата „Земеделско знаме“ се публикуват от крилата на Земеделския съюз.”

На 19 май 1934 г. в България е извършен държавен преврат. След него са разтурени партийно-политическите организации и са забранени техните печатни издания. Това коренно ще промени облика на българската преса. Партийните читатели останали без своите вестници и списания постепенно се преориентират към информационните всекидневни вестници.

В годините на Втората световна война тиражите на вестниците се увеличават рязко. Само трите всекидневни вестника „Утро“, „Заря“ и „Дневник“, които са част от вестникарската империя на медийния магнат Атанас Дамянов, се отпечатват в близо половин милион копия. Вестник „Зора“, който е собственост на големия журналист Данаил Крапчев, през 1944 г. излиза в над 250 хиляди копия дневно. Големи са тиражите и на останалите всекидневни вестници, сред които се открояват „Мир“, „Слово” и „Днес“.

Този възход на всекидневната преса е отразен и от чуждите дипломати. Ето какво пише в свой доклад американският дипломат Хонакър: “Всички българи охотно и много четат вестници. Даже овчарите в най-отдалечените планински краища срещат пътници с молба, ако носят със себе си вестници, да им ги оставят... Българите безумно обичат да коментират прочетеното във вестниците, да вземат страна, да спорят. По този начин тяхната осведоменост расте.”

След държавния преврат от 9 септември 1944 г. изцяло се променя системата на българската журналистика. В деня на преврата редица всекидневни вестници са ликвидирани. Оцелелите „буржоазни“ вестници са много малко, но след няколко месеца и тяхната съдба е решена. В края на 1944 г. министрите от кабинета на ОФ вземат решение да се спрат всички вестници, с изключение на правителствените, „поради липса на хартия“.

В заключение ще подчертая, че през периода 1877-1944 г. всекидневните вестници заемат водещо място в областта на информацията и общуването в българското общество. Безспорно, това личи и от огромното нарастване на техните тиражи. Всекидневната преса винаги е била не само средство за масово

осведомяване, а и средство за подготвяне, формиране, насочване и изразяване на общественото мнение. Затова и промените в тази разновидност на периодиката оказват силно влияние върху промяната на общуването в България. До 1918 г. първо място в общуването заемат партийните всекидневни издания, а след Първата световна война читателите предпочитат информационните масови всекидневни вестници.

Източници и използвана литература:

1. Държавен вестник, № 292, 30 декември 1944.
2. Статистически годишник на Царство България. Година XXX. София, 1938.
3. Андреев, Борис Начало, развой и възход на българския печат. Т. 1-2. София: Глобус, 1946 – 1948.
4. Боршуков, Георги, Владимир Топенчаров. Зараждане и развой на българския периодичен печат. - В: Български периодичен печат 1844 - 1944. Т. 1. София: Наука и изкуство, 1962.
5. Български периодичен печат 1844 - 1944. Анотиран библиографски указател. Съставител Димитър Иванчев. Т. 1-3. София: Наука и изкуство, 1962 – 1969.
6. Николов, Георги. История на българския всекидневен печат 1877 - 1932 (Принос). Книга I - II. София: Родопи, 1932.
7. Панайотов, Тодор. Български издатели и журналисти. София: Издателска къща ПАН, 2013.
8. Панайотов, Филип. Вестници и вестникари. Книга за българския печат. София: Издателство Захарий Стоянов, 2008.
9. Петров, Милко, Мария Попова, Мария Вазински. Медиите в Европа. Велико Търново: Фабер, 2012.
10. Топенчаров, Владимир. Българската журналистика 1885 – 1903. (Очерк). София: Издателство Наука и изкуство, 1983 (второ издание).
11. Топенчаров, Владимир. Българската журналистика 1903-1917. (Очерк). София: Издателство Наука и изкуство, 1981.
12. Markham, Reuben Henry. Meet Bulgaria, Sofia: Stopansko Razvitie Press, 1931.